

Η ΧΙΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΑΣ

Τὸ βυζαντιακὸν Κράτος ἔβαινε γιγαντιαίοις βήμασι πρὸς τὴν παρακμὴν του. Οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐνδοξοὶ αὐτοῦ χρόνοι εἶχον παρέλθει ἀνεπιστρεπτί. Ἡ διαφθορά, μεταδοθεῖσα ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς Αὐλῆς εἶχε καταλάβει τὴν ὅλην διοίκησιν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν κοινωνίαν. Οὔτε στρατὸς ὑπῆρχε πλέον οὔτε στόλος οὔτε καὶ χρήματα. Οἱ παλαιοὶ στρατηλάται καὶ ναύαρχοι, οἱ δοξάσαντες τὰ ὄπλα καὶ καταβαλόντες τοὺς ἀτιθάσους καὶ ἀγρίους γείτονας, ἐκοιμῶντο τὸν ὕπνον τῆς αἰωνιότητος ἐν ταῖς κρύπταις τῶν ναῶν. Κατατρυχόμενον ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων τὸ Κράτος ἔμενεν ἐν ἀσυγγνώστῳ ἀδρανείᾳ, εἰς τρόπον, ὥστε καὶ αὐτῶν τῶν θεολογικῶν ἐρίδων εἶχε παραιτηθῇ. Τὸ ἐμπόριον μετὰ τῶν ξένων χωρῶν κατέπιπτεν ἐντελῶς καὶ αὐτὸ τὸ ἄλλοτε ἀκμαῖον ἐμπόριον τοῦ σίτου εἶχε περιέλθει σχεδὸν εἰς νέκρωσιν. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς χώρας, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν ἡγεμόνων, παρεδίδοντο μόνον εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ εἰς τὴν τρυφήν. Οἱ αὐτοκράτορες διεδέχοντο ἀλλήλους, ἀλλὰ μετὰξὺ αὐτῶν δὲν εὕρισκετο ὁ ἀνὴρ, ὅστις εἶχε τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν ν' ἀνορθώσῃ τὸ καταρρέον Κράτος. Ἡ παραλυσία ἦτο γενικὴ καὶ οὐδεὶς ἐσκέπτετο περὶ τῆς αὔριου.

Τότε ἀκριβῶς παρεσκευάζετο ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἡ τετάρτη Σταυροφορία, ἥτις δικαίως δύναται νὰ κληθῇ καὶ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Βυζαντίου, διότι οἱ Σταυροφόροι, προσκληθέντες ὑπὸ τῶν ἀνισχύρων ἀρχόντων, ὅπως συνδράμωσιν αὐτούς, καὶ ἐλκυσθέντες ὑπὸ τῶν πολλῶν ὑποσχέσεων καὶ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἐφαντάζοντο ὑπάρχοντα ἐν τοῖς μεσημβρινοῖς τόποις, δὲν ἐβράδυναν νὰ φθάσωσι μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ἣν καὶ ἐκυρίευσαν τῷ 1204.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο παρατρέχομεν ἐνταῦθα ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν. Τοῦτο μόνον ἀναφέρομεν, ὅτι ἐγκαταστάντες ἐν Βυζαντίῳ καὶ μεθυσθέντες ἐκ τῆς νίκης πλεῖστα ὅσα κακὰ διέπραξαν καὶ πολλὰ τῶν περιφήμων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης ἀφῆρσαν, ἐν οἷς καὶ

τούς τέσσαρας χαλκοῦς ἵππους, τοὺς κοσμοῦντας σήμερον τὴν ἐξωτερικὴν πρόσοψιν τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Μάρκου.

Οἱ Σταυροφόροι, γενόμενοι κύριοι τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἐφρόντισαν νὰ διανείμωσι μεταξύ των καὶ τὰς ἄλλας κτήσεις τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους, καὶ οἱ μὲν Γάλλοι πατρίκιοι ἔλαβον τὴν Βιθυνίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Θερμοπυλῶν μέχρι Σουνίου, οἱ δὲ Βενετοὶ τὰ παράλια τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τὰς πλείστας τῶν Κυκλάδων νήσων, ἐν αἷς καὶ τὴν Χίον. Ἀλλ' ἡ βενετικὴ Δημοκρατία, εἰ καὶ θαλασσοκράτωρ, δὲν ἠδύνατο, μακρὰν εὕρισκομένη, νὰ διοικήσῃ εὐκόλως τὰς ἐκτεταμένους ταύτας χώρας· διὸ προεκήρυξεν ὅτι ὅστιςδὴποτε ἠδύνατο νὰ ἐξοπλίσῃ ἀρκοῦντα πλοῖα ἦτο ἐλεύθερος νὰ κυριεύσῃ δι' ἰδίας δαπάνης τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως ὁ μὲν Μαρίνος Δάνδολος κατέλαβε τὴν Ἄνδρον, ὁ δὲ Πέτρος Ἰουστινιάνης ¹ τὴν Χίον.

Ὁ Βιλλαρδουίνος λέγει ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ἡ Χίος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων καὶ οὐχὶ τῶν Βενετῶν. Ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν ἔχῃ, οἱ Ἕλληνες, ἀνεπτυγμένοι καὶ μεμορφωμένοι πλέον τῶν Φράγκων, ἀφωσιωμένοι δὲ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, δὲν ἠδύναντο νὰ μένωσιν ἀπαθεῖς θεαταὶ τῶν τοιούτων διαρπαγῶν καὶ ἐπανειλημμένοι ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ξένου ζυγοῦ. Ἡ σημαντικωτέρα τῶν ἀποπειρῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Δούκα Βατάτση, ὅστις ἐντὸς ὀλίγου χρόνου κατῴρθωσε νὰ καταλάβῃ πολλὰς κτήσεις τῶν Λατίνων, περιορίσας αὐτοὺς εἰς μόνην τὴν πρωτεύουσιν. Ὁ Βατάτσης ὀπλίσας στόλον ἀξιόμαχον ἐκυρίευσεν πάλιν, κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Νικηφόρον Γρηγορᾶν, οὐ μόνον τὴν Χίον, ἀλλὰ καὶ τὴν Λέσβον καὶ ἄλλας νήσους ². Ἦθελε δὲ ὁ γενναῖος οὗτος στρατηλάτης κυριεύσει καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν καὶ ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς ξένους ἡγεμόνας, ἂν δὲν ἐπῆρχετο ὁ αἰφνίδιος αὐτοῦ θάνατος, ὅστις ἐπεβράδυνε τὸ ἔργον τοῦτο. Τοῦτο δ' ἐπραξεν ἐν ἔτει 1261 ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος τῇ συνδρομῇ κατὰ τινος τῶν Γενουησίων, οἵτινες ἀντεφέροντο κατὰ τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Γάλλων.

Ὁ Παλαιολόγος καταλαβὼν τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐσκέφθη ὅτι

¹ Οἱ Ἰουστινιάναι κατήγοντο ἐκ Γενούης καὶ ἐφημίζοντο διὰ τὰς πρὸς τὴν Δημοκρατίαν ὑπηρεσίας των καὶ διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῶν.

² Νικηφόρου Γρηγορᾶ Βυζαντ. Ἱστορία. Τόμος Α'.

ᾧφειλε ν' ἀποζημιώσῃ καὶ ν' ἀνταμείψῃ τὴν σύμμαχον αὐτοῦ δημοκρατίαν τῆς Γενούης, καὶ ἡ νῆσος Χίος ἐδόθη τότε (τῷ 1298) ὡς ἀποζημιώσις εἰς τὸν Γενουήσιον Βενέδικτον Ζαχαρίαν, ὅστις ἀνέλαβε νὰ διοικήσῃ αὐτὴν ἐπὶ δέκα ὅλα ἔτη, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ πληρῶνῃ ἐτήσιον φόρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ν' ἀναγνωρίσῃ ὅμως τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ ὑψῶν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν. Ἱστορικοὶ τινες λέγουσιν ὅτι ὁ Παλαιολόγος ἔδωκεν εἰς τὸν Ζαχαρίαν τοῦτον εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν του, ὀρίσας ὡς προίκα τὴν νῆσον Χίον¹. Τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται ἀπίθανον, διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶχε τὸν ἡγεμόνα καὶ ἀρμοστήν τῆς Χίου εὐπειθῆ καὶ πρόθυμον ὑπήκοόν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παλαιολόγου ὁ Ζαχαρίας, ἀρεσκόμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντα ὀφέλη καὶ θεωρῶν τὸν χρόνον κατάλληλον, ἤρξατο νὰ διοικῇ τὴν νῆσον ὡς ἰδίαν αὐτοῦ κτῆσιν. Οὕτως ἔμειναν τὰ πράγματα μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Τὸν ἀποθανόντα Μιχαὴλ Παλαιολόγον διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος, ἡγεμὼν ἀδρανῆς καὶ ὅλως ἀνίκανος νὰ διοικήσῃ κράτος εὐρισκόμενον σχεδὸν ἐν ἀποσυνθέσει. Ὁ Ζαχαρίας, ἐπωφελούμενος τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ἠθέλησε νὰ προφυλάξῃ τὴν κτῆσιν του ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς καὶ ἤρξατο ν' ἀνεγείρῃ τεῖχη καὶ φρούρια παρὰ τὰς συνθήκας. Ἐν τασούτῳ ἡ παραχωρηθεῖσα δεκαετὴς προθεσμία προσήγγιζεν εἰς τὸ τέλος τῆς καὶ ὁ Ζαχαρίας ἀπέστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πρεσβευτὰς, ὅπως ἀνανεώσωσι τὴν συνθήκην, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ὁ Ζαχαρίας ἀποθνήσκων ἀφῆκε δύο υἱούς, τὸν Μπενέτον καὶ τὸν Μαρτῖνον, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ἡγεμονίαν τῆς νήσου καὶ μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς των ἐζήτησαν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐξουσίαν των κατὰ πάσης ἐκ μέρους τῆς αὐτοκρατορίας ἐπιθέσεως. Καὶ ἤθελον παρατείνει ἐπ' ἄπειρον τὴν ἀρχὴν των, ἂν δὲν εὕρισκετο εἰς τῶν ἰσχυροτέρων καὶ πλουσιωτέρων Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Χίου, ὀνόματι Καλόθειος, ὅστις μεταβὰς κρύφα εἰς Κωνσταντινούπολιν παρέστησε διὰ μελανῶν χρωμάτων τὰς πανουργίας καὶ ἀδικίας τῶν Λατίνων διοικητῶν καὶ συνέστησεν εἰς τὴν Αὐλὴν νὰ κυριεύσῃ τὴν πλουσίαν καὶ εὐφορον νῆσον, ἐν ᾗ, ὡς εἶπεν, οἱ κάτοικοι ἦσαν ἑτοιμοὶ νὰ δεχθῶσι μὲ ἀνοιχτὰς ἀγκάλας τὸν στόλον καὶ τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος, τείνοντος αὐτοῖς χεῖρα ἀρωγόν.

¹ Sacra Scio, pag. 7.

Ἐπῆλθε τότε καὶ ῥῆξις σοβαρὰ μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐνεκα καθυστερήσεως ἐξ χιλιάδων χρυσῶν φλωρίων, τὰ ὅποια κατεκράτει παρανόμως ὁ Μαρτῖνος. Ὁ Μπενέτος, ἐξοργισθεὶς ἐπὶ τούτῳ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως παρακαλέσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐπεμβῇ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀδικήσαντα αὐτὸν ἀδελφόν. Ὁ αὐτοκράτωρ (Ἀνδρόνικος) πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τούτους, λαβὼν δὲ καὶ ὑποσχέσεις πλουσίων δώρων, ἐξώπλισε στόλον ἐξ 105 μεγάλων πλοίων, μεθ' ὧν ἀπέπλευσε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1329 κατ' εὐθείαν εἰς Χίον, ὅπως σωφρονίσῃ τὸν ἄπιστον ὑπήκοόν του. Ὁ Μαρτῖνος, μαθὼν περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἔσπευσε νὰ ὀχυρώσῃ τὰς ἐπικαίρους τῆς νήσου θέσεις καὶ νὰ σχηματίσῃ σῶμα ἐκ τριακοσίων ἐπιλέκτων ἀνδρῶν, καλῶς ὠπλισμένων· ὅτε ὁμως εἶδεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ δυνάμεις πολὺ ὑπερτέρας καὶ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ καταλάβῃ διὰ παντός τρόπου τὴν νήσον, ἐζήτησε νὰ συνάψῃ νέαν πρὸς αὐτὸν συνθήκην, ἀλλ' οἱ πρέσβεις του ἀπεπέμφθησαν καὶ ὁ Μαρτῖνος ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ τὸν ἐγκλείσωσιν ἐν φυλακῇ. Μετ' ὀλίγον δέ, τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πάπα καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὁ Μαρτῖνος ἀπελύθη τῆς φυλακῆς, ἀλλ' ἀπῆλθε τῆς νήσου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀντήμειψε γενναίως τὸν Καλόθετον, ὡς καὶ τὸν Μπενέτον, προτείνας εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον τὴν ἡγεμονίαν τῆς νήσου ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν του καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον, ἐκ τῶν 120 χιλ. χρυσῶν φλωρίων, τὰ ὅποια εἰσέφερεν ἡ νήσος, νὰ λαμβάνῃ αὐτὸς μὲν τὸ ἥμισυ, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τὸ ἑτερον ἥμισυ.

Ἀλλ' ὁ Μπενέτος, θέλων νὰ καταστῇ ἀπόλυτος τῆς Χίου ἄρχων, δὲν εἰδέχθη τὴν προσφορὰν καὶ μεταβάς πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνενόηθη ἐκεῖ καὶ διὰ χρημάτων κατέπεισε τοὺς κυβερνήτας ὀκτῶ πλοίων τῆς Γενούης, ναυλοχούντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, νὰ ἐκστρατεύσωσι μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Χίου καὶ νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν, μὴ ὑπαρχούσης τότε ἐν τῇ νήσῳ ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ αὐτοκράτορος. Μόλις ὁμως οἱ στρατιῶται καὶ οἱ σύμμαχοι τοῦ Μπενέτου ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηράν. συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν οἱ ξένοι ἠττήθησαν κατὰ κράτος, ὁ δὲ Μπενέτος προσβληθεὶς ἐξ ἐπιληψίας ἀπέθανε.

Τοιοῦτο τέλος ἔλαβεν ἡ πρώτη ἡγεμονία τῶν Λατίνων ἐν Χίῳ, ἡ δὲ νήσος περιῆλθε πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος.

Οὕτως ἔμειναν τὰ πράγματα μέχρι τοῦ ἔτους 1346, ὅτε ἡ δημοκρατία τῆς Γενούης ἀπέστειλε τὸν Σίμων Βενιόζον, ἄνδρα γενναῖον καὶ

δημοτικόν, μετὰ 30 καλῶς ἐξοπλισμένων πλοίων, νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἀρχαῖα δικαιώματα, τὰ ὅποια εἶχεν ἡ Δημοκρατία ἐκείνη ἐπὶ τῆς Χίου. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐφόρου ταύτης νήσου εἶχε πρὸ πολλοῦ ῥίψει τὰ βλέμματά της ἡ ἀντίζηλος τῆς Γενούης Δημοκρατία τῆς Βενετίας, ἥτις ἀπέστειλε κρυφίως τὸν ναύαρχον Δελφῖνον, ὅπως ματαιώσῃ τὰ σχέδια τῶν Γενουησίων. Ὁ Βενιόζος ἐν τοσοῦτῳ ἐπλευσεν εὐτόλμως πρὸς τὴν Χίον καὶ ἐλλιμενισθεὶς πρὸ αὐτῆς ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου, διαβεβαιῶν αὐτοὺς ὅτι οὐδὲν ἔχουσι νὰ φοβηθῶσι καὶ ὅτι ὀφείλουσι νὰ τῷ ἐπιτρέψωσι ν' ἀποβιβάσῃ εἰρηνικῶς τὸν στρατὸν του. Ἀλλ' ὁ φρούραρχος καὶ οἱ πρόκριτοι, γενναῖοι καὶ πιστοὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀπέρριψαν περιφρονητικῶς τὴν πρότασιν· ὀργισθεὶς τότε ὁ Βενιόζος ἀπεβίβασε βία τὸν στρατὸν του καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Χίων, οἵτινες τοσοῦτον ἀνδρείαν ἀντέταξαν ἀντίστασιν, ὥστε ἠνάγκασαν τοὺς Γενουησίους νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἀλλ' ὁ Βενιόζος κατέλαβεν ἀμέσως τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς νήσου καὶ ἀπέκλεισε πανταχόθεν τὴν πόλιν. Οἱ Χῖοι, στερηθέντες ἐντὸς ὀλίγου καὶ τροφῶν καὶ ὕδατος, καὶ μὴ βλέποντες ἐρχομένην βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος, παρεδόθησαν τῇ 13 Σεπτεμβρίου εἰς τὸν Βενιόζον ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους· α') ν' ἀπολαύωσιν ὅλων τῶν τιμῶν τῆς γενουησίου πολιτογραφήσεως· β') οἱ δημόσιοι φόροι καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀρχόντων, ὡς καὶ ἡ πολιτικὴ διοίκησις, νὰ μένωσιν εἰς χεῖρας τῆς Δημοκρατίας, καὶ γ') ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ ν' ἀνήκῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα¹.

Ὁ Βενιόζος ἦτο ἀνὴρ γενναυόφρων, ἐμπειρος δὲ στρατηγὸς καὶ κυβερνήτης, πρὸς ταῦτοις δὲ καὶ αὐστηρότατος καὶ εἰς ἄκρον δίκαιος· ἐνόει οὐ μόνον νὰ κυβερνᾷ ἐν ἄκρῃ ἀμεροληψίᾳ, ἀλλὰ καὶ νὰ προστατεύῃ τοὺς Χίους κατὰ τῶν ἀρπαγῶν καὶ λεηλασιῶν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι τὰ πάντα τοῖς ἐπιτρέποντο ἐν χώρᾳ κατακτηθείσῃ διὰ τῶν ὀπλῶν. Ἐξέδωκε δὲ καὶ αὐστηροτάτας ἀστυνομικὰς διατάξεις, τεινούσας νὰ περιορίζωσι τὰς κλοπὰς καὶ τὰ διάφορα ἀτακτήματα καὶ ἐγκλήματα. Μίαν τῶν διατάξεων τούτων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα διὰ τὸ περίεργον ἐνεκα ταύτης συμβᾶν ἐπεισόδιον. Ἐλεγεν ἡ διάταξις αὕτη ὅτι ὁ κλέπτων, ἔστω καὶ μόνον ἓνα βότρυς σταφυλῆς ἐκ ξένης ἀμπέλου, ἐτιμωρεῖτο διὰ δημοσίας μαστιγώσεως. Ὁ υἱὸς τοῦ Βενιόζου, νεανίας ζωηρὸς καὶ ἀπερίσκεπτος, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ

¹ Ἱερωνύμου Ἰουστινιανῆς Ἱστορία.

πατρός του καὶ νομίσας ὅτι ἡδύνατο νὰ μείνῃ ἀτιμώρητος, ἔκλειψεν ἡμέραν τινὰ ἐκ τινος ἀμπέλου σταφυλᾶς, ἃς ἐπιδεικτικῶς ἔτρωγεν ἐν κύκλῳ στρατιωτῶν. Μαθὼν τοῦτο ὁ πατήρ του οὐ μόνον τὸν ἐπέπληξε δριμύτατα, ἀλλὰ καὶ διέταξε νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως, εἰπὼν ὅτι ἀπέναντι τοῦ νόμου πάντες εἶναι ἴσοι. Ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐτόλμα, οὔτε Χῖος οὔτε ξένος, νὰ παραβῇ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ἡ εἰδησις περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Γενουησίων κατετάραξεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὴν Αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣτις ἔσπευσε νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντόνως πρὸς τὴν Δημοκρατίαν τῆς Γενούης δι' ἀποστολῆς πρεσβείας. Ἡ Δημοκρατία ὑπούλως φεραμένη, ἀπήντησεν ὅτι, ἂν κατελήφθη ἡ Χῖος ὑπὸ Γενουησίων, τοῦτο ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς, ὅπερ ἦτο καθαρὸν ψεῦδος, καθότι αὕτῃ ἦτο ἡ προπαρασκευάσασα καὶ διατάξασα τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βενιόζου, ἀλλ' ἐν τούτοις, ὅπως καθησυχάσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ἔταξε προθεσμίαν τινὰ, καθ' ἣν ὑπέσχετο νὰ παραδώσῃ πάλιν τὴν νῆσον εἰς τὸν ἀρχαῖον κύριον αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ προθεσμία παρῆλθε καὶ οὐ μόνον ἡ ὑποσχεθεῖσα παράδοσις δὲν ἐγένετο, ἀλλ' οἱ Γενουῆσιοι δι' ἀποστολῆς νέων πλοίων ἐγκαθιδρύοντο ὁσημέραι στερεώτερον ὡς ἰσχυρότεροι κύριοι.

Πολλοὶ τῶν ἐγκρίτων Χίων, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ξένην ἀρχήν, ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσι τῆς νήσου, καὶ ἄλλοι μὲν κατέφυγον εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἄλλοι δὲ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ βυζαντιακοῦ Κράτους. Μεταξὺ τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν καταφυγόντων ὑπῆρχε καὶ εἰς τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἐγκριτωτέρων Χίων, Ζυβὸς ¹ καλούμενος, ὅστις ἐπανελημμένως παρουσιασθεὶς τῇ μεσολαβήσει τοῦ Μεγάλου Δομεστίκου εἰς τὸν αὐτοκράτορα παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ τὴν ὡραίαν νῆσον, ἀλλὰ νὰ τῷ παράσχῃ τὴν ὑποστήριξίν του, ὅπως κυριεύσῃ πάλιν τὴν πατρίδα του. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπῆνεσε μὲν τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ τὸν ζῆλον τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τῷ εἶπεν ὅτι, ἐν ὅσῳ αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Δημοκρατίας τῆς Γενούης ἦσαν ἐκκρεμεῖς, δὲν ἡδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τοιοῦτο σχέδιον. Ὁ Ζυβὸς τότε, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του, συνενοήθη μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων του, ἐμίσθωσε πλοῖα τινὰ, μεθ' ὧν ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Χίον καὶ ἐπετέθη θαρραλέως κατὰ τῶν Γενουησίων, οὓς καὶ ἐνίκησεν ἐν μάχῃ αἱματηρῇ.

¹ Ἡ οἰκογένεια τῶν Ζυβῶν διετεθεῖτο μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.

τάτη. Δυστυχῶς περὶ τὸ τέλος τῆς μάχης ταύτης ὁ Ζυβὸς ἐπληρώθη θανάσιμῳς καὶ οἱ ὁπαδοὶ του, στερηθέντες τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐτράπησαν εἰς ἀτακτον φυγὴν. Οὕτως οἱ Γενουῆσιοι ἔμειναν πάλιν κύριοι τῆς νήσου. Κατόπιν καὶ μία ἀπόπειρα τῶν Βενετῶν νὰ ἐκδιώξωσι τῆς Χίου τοὺς Γενουησίους, ὅπως οἰκαιοποιηθῶσι τὸ ἐμπόριον, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς.

Ἀπὸ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ βυζαντιακοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (τῷ 1261), ἡ ἰσχὺς τῶν Γενουησίων ηὔξησε μεγάλως. διότι κατώρθωσαν οὗτοι νὰ συγκεντρώσωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Παλαιολόγος, θέλων ν' ἀνταμείψῃ τοὺς Γενουησίους διὰ τὴν ἀσήμεντον συνδρομὴν, ἣν τῷ παρέσχον κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου, παρεχώρησεν αὐτοῖς τὰ δύο προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὸ Πέραν καὶ τὸν Γαλατᾶν), πρὸς τούτοις καὶ ἀσυδοσίαν ἐν ὅλαις ταῖς χώραις, ταῖς ἀνηκαύσαις εἰς τὸ βυζαντιακὸν Κράτος, καὶ ἐλευθέραν ναυτιλίαν εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας αὐτοῦ. Ἐπόμενον ἦτο ὅτι αἱ παραχωρήσεις αὗται μεγάλως συνετέλεσαν εἰς στερέωσιν τῆς ἐξουσίας τῶν ἐν Χίῳ Γενουησίων, οἵτινες ἰδίαις αὐτῶν δαπάναις κυριεύσαντες τὴν νῆσον ἐζήτησαν παρὰ τῆς Δημοκρατίας νὰ τοῖς πληρώσῃ τὰ ἐξοδα τῆς ἐκστρατείας· ἀλλ' ἡ Δημοκρατία, εὐρισκομένη εἰς μεγάλας οἰκονομικὰς στενοχωρίας ἔνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐξωτερικῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων, πρότεινεν αὐτοῖς νὰ τοῖς πληρώσῃ ἐντὸς εἴκοσιν ἐτῶν 300 χιλιάδας σκούδων, μέχρι δὲ ἐξοφλήσεως τοῦ ποσοῦ τούτου οἱ Γενουῆσιοι ν' ἀπολαμβάνωσι τὰ εἰσοδήματα τῆς νήσου, ἀναγνωρίζοντες ὁμῶς ὡς κυρίαρχον τὴν Δημοκρατίαν.

Οἱ δανεισταὶ οὗτοι ἐκαλοῦντο *Μαονεῖς* ἢ *Μονεῖς* (Maonesi) καὶ ἀπέτελουν σῶμα, καλούμενον *Μονὰς* καὶ σημαῖνον τὴν «ένωσιν πολλῶν εἰς σύμφωνον ἐκτέλεσιν μιᾶς θελήσεως». Αἱ οἰκογένειαι, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν χιακὴν Μονάδα, ἱδρυσαν οἰκίαν, ἣν ὠνόμασαν *Ξενοδοχεῖον* τῶν Ἰουστινιανῶν (Albergo dei Giustiniani), καὶ τοῦτο διότι οἱ πλείστοι τῶν ἐν Γενούῃ Ἰουστινιανῶν, μαθόντες παρὰ τῶν ἐν Χίῳ συγγενῶν των τὴν τερπνὴν διαμονὴν ἐν τῇ εὐφύρῳ νήσῳ, ἔσπευσαν νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ, ἐνθα προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπλούτησαν καὶ ἐγένοντο ἰσχυροί. Οὗτοι ἦσαν οἱ ἐν Χίῳ ἱδρύσαντες μεγάλα ἐργοστάσια καὶ πολλὰ κοινωφελῆ καταστήματα καὶ φροντίσαντες νὰ καθωραίσωσι τὴν νῆσον.

Οἱ Μαονεῖς διήρesan τὴν Χίον εἰς δώδεκα τμήματα ἢ διαμερίσματα, ἐκάστου τῶν ὁποίων προϊστάτο εἰς ἄρχων, λεγόμενος *Λογαριαστής* καὶ φροντίζων περὶ τῆς τακτικῆς εἰσπράξεως τῶν εἰσοδημάτων. Ἡ Γενούη,

ὡς κυρίαρχος δύναμις, ἀπέστειλε τακτικῶς εἰς τὴν Χίον ἓνα ὑπατον ἢ ἀρμοστήν, ὅστις προήδρευε τοῦ σώματος τῶν δώδεκα ἀρχόντων. Οἱ Λογαριασταὶ εἶχον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των τοποτηρητᾶς, ὀνομαζομένους *Δεσπότας* ἢ *Πρωτογέροντας*, οἱ δὲ ὑπήκοοι τῶν Λογαριαστῶν ἐλέγοντο *Πάροικοι*. Τὴν ἀστυνομίαν, τὴν ἐπιτήρησιν καὶ ἐποπτείαν τῶν διαφορῶν ἰδρυμάτων εἶχον οἱ Ἰουστινιάναι, οἵτινες εἶχον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των 300 καλῶς ὠπλισμένους καὶ μισθοδοτούμενους ἄνδρας πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου. Τὸ δικαστήριον ἔκειτο παρὰ τὸν λιμένα καὶ ἐκαλεῖτο *Δικαιοτάτο*, ἡ δὲ φυλακὴ εὐρίσκετο ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν ἐν θέσει, ἣτις ἐκαλεῖτο *Σκλαβιά*. Τὸ σημερινὸν χωρίον *Σκλαβιά* κεῖται ἐν τῇ θέσει εὐρίσκετο ἄλλοτε ἡ φυλακὴ. Οὐδεὶς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν νῆσον ἄνευ ῥητῆς ἀδείας τῶν Ἰουστινιανῶν, οἵτινες δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐφρόντιζον νὰ μὴ μειῶνται τὰ εἰσοδήματα καὶ νὰ μὴ ἐκλείπωσιν οἱ βραχίονες πρὸς καλλιέργειαν τῶν κτημάτων.¹

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη διοίκησις κατέστη μετ' οὐ πολὺ δεσποτική, διότι καὶ αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηραὶ καὶ ἡ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης ἀρκούντως αὐθαίρετος. Διὰ τοῦτο οἱ Χῖοι ἤρξαντο δυσανασχετοῦντες καὶ γογγύζοντες, ἰδίως δὲ διότι ἀπεκλείοντο ἐντελῶς ἀπὸ τῶν κοινῶν, καὶ τὸ πολίτευμα τῶν Μαονέων κατέστη σχεδὸν ἀφόρητον καὶ εἰς ἄκρον μισητόν. Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ χαλκευθῇ εὐρεῖα συνωμοσία, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῇς τὸν Ἑλληνα Μητροπολίτην καὶ σκοποῦσα τὸν φόνον ὅλων τῶν Ἰουστινιανῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ἄλλ' ἡ συνωμοσία ἀνεκαλύφθη ἢ μᾶλλον προυδόθη (ὡς ἐλέγετο) ὑπὸ νεάνιδός τινος, ἐρώσης ἐνὸς τῶν Μαονέων, ὃν ἤθελε νὰ σώσῃ ἀπὸ τῆς σφαγῆς. Οἱ συνωμόται, συλληφθέντες ἐν τῷ κήπῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἢ κατ' ἄλλους ἐν τινὶ οἰκίᾳ, ἐνθα εἶχον συγκεντρωθῇ, καὶ δικασθέντες καταδικάσθησαν εἰς αὐστηροτάτας ποινάς· οἱ πρωταίτιοι ἀπηγχονίσθησαν ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, ὁ δὲ Μητροπολίτης ἐξωρίσθη.

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ματαίωσιν τῆς συνωμοσίας ταύτης οἱ Ἰουστινιάναι ἀπεφάσισαν νὰ ὀχυρώσωσι τὴν νῆσόν των ἰσχυρότερον, διότι μάλιστα ἔβλεπον τὸ βυζαντιακὸν Κράτος καταρρέον καὶ ἀπειλούμενον παρὰ τοῦ μεγαλεπήβολου σουλτάνου Βαγιαζίτου· φοβηθέντες δὲ μὴ ὁ αὐτοκράτωρ θελήσῃ νὰ καταλάβῃ τὴν Χίον, ὅπως ἔχῃ αὐτὴν προπύργιον κατὰ τῶν ἐξ Ἀσίας ἐπιδραμόντων βαρβάρων, ἀπέστειλαν τρεῖς πρέσβεις

¹ Ἱερωνυμ. Ἰουστινιάνη «Περιγραφὴ τῆς νήσου Χίου» (γαλλιστί).

εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐξασφαλίσωσιν ἑαυτοῖς τὴν ἀρχήν, ὑποσχόμενοι νὰ συνδράμωσι τὸν αὐτοκράτορα, ὅταν ἐπιστῇ ἀνάγκη. Ὁ αὐτοκράτωρ (Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος) ἐπείσθη εὐκόλως καὶ τοῖς παρέχωρησε χρυσόβουλλον¹, δι' οὗ ἐδωρεῖτο αὐτοῖς καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτῶν ἡ νῆσος, ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ τῷ καταβάλωσιν ἡμέσως 350 χιλ. σκούδων (τῇ 7 Ἰουνίου 1363). Τὴν κυριαρχίαν ταύτην ἐπεκύρωσε τοῖς Ἰουστινιάναις καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου Ἐμμανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐν ἔτει 1412.

Ἡ κατάστασις αὕτη διετηρήθη ἐν Χίῳ ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη, ὅτε νέα συμβάντα διατάραξαν τὴν ἡσυχίαν τῆς νήσου. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ Τοῦρκοι, κυριεύσαντες ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ αὐτῶν πορείᾳ πολλὰς πόλεις τῆς Ἀσίας, ἔρριψαν τὰ βλέμματα των καὶ ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς πλουσίας Χίου, ἧς πολλὰς κώμας δι' ἀποστολῆς πλοίων κατέλαβον καὶ κατέστρεψαν. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ Β', κυριεύσας τὴν Γενούην, ἀπέστειλε τάγμα γαλλικὸν καὶ εἰς τὴν Χίον καὶ διώρισεν ἐν αὐτῇ ἀντιβασιλέα. Οἱ Μαονεῖς ὁμῶς δὲν ὑπετάγησαν τόσον εὐκόλως καὶ ἡ γαλλικὴ διοίκησις τῆς Γενούης ἀπέστειλεν εἰς τὴν Χίον τὸν Κονράδον Δόριαν, Γενουήσιον ναύαρχον, ὅστις ἐπιτεθεὶς τελεσφόρως κατὰ τῶν δυστρόπων Μαονέων καθυπέταξεν αὐτούς. Ἀλλὰ δὲν παρῆλθε χρόνος πολὺς καὶ οἱ Γενουήσιοι, συγκεντρώσαντες ἄρκοῦντα στρατόν, ἐπανέστησαν καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Γάλλους ἐκ τῆς νήσου, ἧς τὴν διοίκησιν ἀνέλαβον πάλιν οἱ Ἰουστινιάναι.

Ἀποθανόντος τοῦ Βαγιαζίτου διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Α', ὅστις ἦτο ἀνὴρ ἡπίου χαρακτῆρος καὶ ἐγένετο σύμμαχος τοῦ βυζαντιακοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ Μαονεῖς, φοβούμενοι μὴ αἰφνης οἱ Τοῦρκοι, προτρεπόμενοι ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων αὐτῶν Βενετῶν, ἐπιχειρήσωσι κατὰ τῆς Χίου ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς, ἔσπευσαν ν' ἀποστείλωσι πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Μωάμεθ, ἐν Ἀσίᾳ εὕρισκόμενον, καὶ νὰ τὸν παρακαλέσωσι ν' ἀφήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου, προβάλλοντες τὰ παλαιὰ ἐπ' αὐτῆς δικαιώματά των. Ὁ Μωάμεθ, ὑποδεχθεὶς τοὺς πρεσβευτὰς

¹ Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο εἶναι γεγραμμένον λατινιστὶ καὶ φέρει τὴν ὑπογραφήν: *Johannes in Christo fidelis Imperator et moderator Romanorum Palaeologus.*

μετὰ πολλῶν τιμῶν, ὡς ἦτο ἔθος τότε παρὰ τοῖς Τούρκοις, παρεδέχθη τὴν πρότασίν των, ἄρκεσθεις νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῶν ἐτήσιον φόρον τεσσάρων χιλιάδων δουκάτων καὶ παραχωρήσας εἰς τοὺς Μαονεῖς νὰ ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως καθ' ὅλον τὸ κράτος του, ὑποσχεθεὶς μάλιστα ὅτι θὰ τηρήσωσι τοὺς ὅρους τούτους καὶ οἱ διάδοχοί του.

Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τῶν Τούρκων δὲν ἐφαίνετο παρέχουσα ἀρκούσαν ἀσφάλειαν· διὸ καὶ οἱ Μαονεῖς δὲν ἐβασίσθησαν εἰς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, ἀλλ' ἐσπευσαν νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν νῆσόν των, ὀχυροῦντες τὸ φρούριον καὶ τὴν πόλιν, ὅθεν ἡδύναντο ἀποτελεσματικώτερον νὰ ματαιώσωσι τὰς ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπιδρομὰς.

Καὶ ὁ μὲν κίνδυνος ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἐφαίνετο ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀποσοβηθεὶς, ἀλλ' οἱ Βενετοὶ δὲν ἐλησμόνουν τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν κατὰ τῶν Γενουησίων ἐχθραν καὶ ἐζήτουν πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὅπως διαταράττωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν κτήσεων τούτων. Οὕτω συνέβη καὶ τῶρα πάλιν. Ἐν πάσῃ σπουδῇ καὶ μυστικότητι ὥπλισαν οἱ Βενετοὶ (τῷ 1431) εἴκοσι καὶ ὀκτὼ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐνεφανίσθησαν αἰφνης πρὸ τῆς Χίου τὸν Νοέμβριον, φέροντα 700 στρατιώτας ὑπὸ στρατηγὸν μὲν τὸν Παβέζην, ναύαρχον δὲ τὸν ἀνδρεῖον Ἀνδρέαν Μοτσενῖγον. Οἱ Μαονεῖς, καταληφθέντες ἐξ ἀπροόπτου ἐσπευσαν ν' ἀναγορεύσωσι στρατηγὸν αὐτῶν τὸν Ῥαφαὴλ Μοντάλδον, ὅστις ἐνίσχυσεν ἀμέσως τὰς φρουρὰς τῶν τειχῶν καὶ ἐφωδίασε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας δι' ὀπλῶν. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἀφίξίν των οἱ Βενετοὶ ἐπιχείρησαν τὴν πρώτην κατὰ τῶν τειχῶν καὶ τοῦ φρουρίου ἐφοδον, ἐπενεγκόντες βλάβας τινάς, ἃς οἱ πολιορκούμενοι ἐπεσκεύασαν τάχιστα. Ἡ δευτέρα ἐφοδος, γενομένη μετὰ τινας ἡμέρας, ὑπῆρξε λυσσώδης, καὶ ὁ Μοντάλδος ἰδὼν τὸν κίνδυνον διέταξε ν' ἀνοίξωσι τὰς πύλας καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐξοδον κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Κατὰ τὴν ἐξοδον ταύτην ἐπληγώθη θανάσιμως ὁ Παβέζης· οὐχ ἦττον δ' ὁμως ἡ πολιορκία ἐξηκολούθει καὶ ὑπόνομοι ἐσκάπτοντο πρὸς ἀνατίναξιν τῶν τειχῶν. Νεανίας τις μεγαλόφρων, ὀνόματι *Λαμμανὸς Γρύλλος*, μαθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῆς ἐκστρατείας τῶν Βενετῶν κατὰ τῆς πατρίδος του Χίου, ἐξώπλισε πλοιάρια τινὰ καὶ παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ 70 νέους ἀνδρείους καὶ τολμηροὺς ἐπλευσε πρὸς τὴν Χίον, κατῴρθωσε δὲ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ λιμένος διὰ μέσου τῶν βενετικῶν πλοίων καὶ νὰ τείνῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς πολιορκουμένους, οἵτινες, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἀνελπίστου ταύτης συνδρομῆς, ἐπετέθησαν καὶ πάλιν κατὰ τῶν Βενετῶν, οὓς ἐπὶ τέλος ἠνάγκα-

σαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν (τῇ 14 Ἰανουαρίου) καὶ ν' ἀποπλεύσωσιν ἄπρακτοι.

Οἱ Ἰουστινιάναι ἀνέπνευσαν πάλιν ἐλευθέρως καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ἐπισκευάσωσι τὰ φθαρέντα μέρη τῶν τειχῶν καὶ τοῦ φρουρίου. Ἔστησαν δὲ εἰς πολλὰ μέρη τῆς πολέως τὰ οἰκόσημά των, ἐξ ὧν σώζονται τινα μέχρι σήμερον. Ἐπὶ τῶν παρὰ τὴν θάλασσαν λόφων ἀνήγειραν πύργους, ἐν οἷς διέμενον νυχθημερὸν φύλακες, οἵτινες ὤφειλον ν' ἀνάπτωσι φανοὺς καὶ ν' ἀναγγέλλωσι τὴν προσέγγισιν πλοίων, ἵνα μὴ θαλασσία ἐπιδρομὴ ἐχθρῶν ἢ πειρατῶν ἐπέλθῃ ἀπροσδοκῆτως. Πρὸς τούτοις ἔκτισαν μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας ἐκ μαρμάρου, ἰδρυσαν μονάς, σχολεῖα, νοσοκομεῖα καὶ νομισματοκοπεῖον, καὶ κατεσκεύασαν ἐντεχνότατα ὑδραγωγεῖα, τῶν ὁποίων μέρη τινὰ σώζονται μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τούτων κατέστρεψεν ὁ χρόνος καὶ οἱ βραδύτερον τὴν νῆσον κυριεύσαντες Τοῦρκοι.

Ὅτι ὑπὸ τοιαύτας εὐνοϊκὰς συνθήκας ἡ διαμονὴ ἐν Χίῳ ἦτο ἐπιθυμητή, τοῦτο εἶναι εὐνόητον, ἰδίως ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀκμαιότατον καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀνῆρχοντο τότε εἰς πλεόν τῶν 100 χιλιάδων ψυχάς. Ἡ Χίος εἶχε καταστῇ ὁ κυριώτερος ἐμπορικὸς λιμὴν τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ ἡ πρὸς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐμπορικὴ κίνησις ἦτο ζωηροτάτη. Ὁ Ἱερώνυμος Ἰουστινιάνης ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ ἀναφέρει περίεργον κατάλογον τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς νήσου. Εἰσεπράττοντο κατ' ἔτος διὰ τῶν δώδεκα ἀρχόντων τῆς νήσου χρυσᾶ δουκάτα 26,000
Εἰσεπράττοντο ἐκ τῆς μαστίχης » » 30,000
Καὶ ἐκ τῶν τελωνείων » » 30,000

86,000

Οἱ μισθοὶ τῶν ἀρχόντων ἦσαν χρυσᾶ δουκάτα 26,000
Διὰ τόκους δαπανηθέντων χρημάτων ὑπὸ τῶν
Ἰουστινιανῶν κατεβάλλοντο. » » 20,000
Διὰ τὰς διαφοροὺς ἐπισκευὰς κτλ. » » 14,000

60,000

Τὸ περίσσευμα διενέμοντο οἱ Μαονεῖς μεταξύ των ἀναλόγως τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια ἕκαστος αὐτῶν εἶχε καταβάλλει πρὸς ἀνάκτησιν τῆς νήσου (ἐν ἔτει 1346).

Πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Ἰουστινιανῶν τὰ κυκλι-

φοροῦντα ἐν αὐτῇ νομίσματα ἦσαν τὰ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ Μαονεῖς ἀναλαβόντες τὴν διοίκησιν ἐκοψαν ἴδια νομίσματα, χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ¹. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἔφερον ἀφ' ἐνὸς μὲν σταυρὸν καὶ περὶ αὐτὸν λατινικοῖς γράμμασι· *Conradus Rex Romanorum*, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου μέρους τὸ στέμμα τῶν Ἰουστινιανῶν (θρούριον ἐκ τριῶν πύργων) καὶ ἔσωθεν ἀετὸν, πέριξ δὲ τὰς λέξεις· *Civitas Chii*. Ὁ Κονράδος οὗτος εἶχε παραχωρήσει τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα εἰς τοὺς Ἰουστινιάνους τῆς Γενούης, οἵτινες μετεβίβασαν τοῦτο εἰς τοὺς ἐν Χίῳ ἡγεμονεύοντας συμπολίτας αὐτῶν. Ἐκτὸς τούτων ἐκοπτον οἱ Ἰουστινιάναι καὶ βενετικά χρυσᾶ δουκάτα, ἐφ' ὧν ἐπέθετον τὴν σφραγίδα τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, καὶ τοῦτο, διότι τὰ βενετικά δουκάτα ἦσαν ἐκ καθαρωτέρου χρυσοῦ καὶ προυτιμῶντο ὑπὸ τῶν ἐμπόρων εἰς τὰς συναλλαγὰς των. Ἐκ τῶν χιακῶν νομισμάτων σώζονται πολλὰ ἐν τοῖς διαφόροις τῆς Εὐρώπης μουσείοις, εἶναι δὲ ἀρίστης τέχνης, διότι τὸ ἐν Χίῳ νομισματοκοπεῖον διεκρίνετο διὰ τὴν ἐπιμελῆ τῶν νομισμάτων κοπήν.

Ἐν τοσοῦτῳ χεῖμαρρος καταστροφῆς καὶ πολιτικῆς ἀναστατώσεως ἐμυκάτο ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ἠπεῖλει νὰ παρασύρῃ πᾶν τὸ προστυχὸν ἐν τῷ φοβερῷ αὐτοῦ ρεύματι. Ὁ χεῖμαρρος οὗτος ἦσαν αἱ ὀρδαὶ τοῦ πολεμικοῦ σουλτάνου τῶν Τούρκων Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὁ τὸν θρόνον αὐτοῦ αἰσθανόμενος κλονούμενον αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος μάτην προσεπάθησε ν' ἀντιστῇ κατὰ τοῦ ὀρμητικοῦ τούτου χειμάρρου, μάτην ἀπέστειλλε πρεσβευτὰς πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ζητῶν βοήθειαν. Ὁ Μωάμεθ, κυριεύσας πάσας τὰς εἰς τὴν πορείαν του εὐρισκομένας πόλεις, ἔφθασε πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν καὶ στενῶς ἐπολιορκῆσεν. Οἱ Χῖοι, ἰδόντες τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν οὐ μόνον ἡ πρωτεύουσα, ἀλλὰ καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, αἵτινες ἦσαν ἐντελῶς ἐκτεθειμέναι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν νικηφόρων ἐχθρῶν, ἀπεράσισαν ν' ἀποστείλωσιν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πρωτεύουσαν τρόφιμά τινα, σῖτον, ἄλευρον, ἔλαιον καὶ οἶνον, καὶ κατάρθωσαν νὰ διαφύγῃ τὰ ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ καὶ τῇ Προποντίδι εὐρισκόμενα 300 τουρκικὰ πλοῖα, ἀλλ' ἡ βοήθεια αὕτη, ἀσήμαντος ἄλλως, δὲν κατάρθωσε ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους, τὸ

¹ Παύλου Λάμπρου «Τὰ νομίσματα τῆς Χίου».

ὁποῖον ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ κατακτητοῦ (τῷ 1453) ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἡρωικῶς ἀμυνθέντος αὐτοκράτορός του.

Οἱ Ἰουστινιάναι ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ στιγμῇ ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Πάπαν, παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ κηρύξῃ πόλεμον σταυροφορικὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Σταυροῦ, καὶ ὁ Πάπας, συγκινηθεὶς ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν, ἀπέστειλε δεκαῆξ πλοῖα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ καρδινάλιου Λουδοβίκου Σκαράμπα, ὅστις προσορμηθεὶς εἰς τὴν Χίον, συνεβούλευσε τοὺς κατοίκους νὰ μὴ πληρώσωσιν εἰς τὸν σουλτᾶνον τὸν ὑποσχεθέντα φόρον ἐκ 30 χιλ. δουκάτων. Ἀφ' οὗ δ' ὁμοῦ ὁ ἐπικουρικὸς οὗτος στολίσκος ἀπέπλευσεν, οἱ Ἰουστινιάναι, δικαίως φοβηθέντες, ἀπεφάσισαν νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν ὑποσχεθεῖσαν πληρωμὴν τοῦ φόρου. Καὶ ὁμοῦ μεθ' ὅλας τὰς εἰρηνικὰς διαβεβαιώσεις, ἃς ἔλαβον, ὁ μετὰ τινα ἔτη ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ θρόνου σουλτᾶνος Σουλεϊμᾶν συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Χίον, τὸ μὲν διότι ἡ νῆσος αὕτη ἔθεωρεῖτο ἡ πλουσιωτέρα πασῶν τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει νήσων, τὸ δὲ διότι οἱ Ἰουστινιάναι παρεῖχον ἄσυλον εἰς πάντας τοὺς χριστιανοὺς τῶν μερῶν ἐκείνων. Ἡ ἐκστρατεία ἀπεφασίσθη καὶ ὁ ἐκ τριακοσίων πλοίων τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Πιὰλῃ πασᾶν ἐνεφανίσθη αἰφνης πρὸ τῆς Χίου. Μάτην προσέφερον οἱ Ἰουστινιάναι πολύτιμα δῶρα εἰς τὸν πασᾶν, μάτην ἐπεκαλέσθησαν τὰς παλαιὰς συνθήκας. Οὐδὲν ἴσχυσε νὰ ἐξημερώσῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ τὸ κράτος τῶν Ἰουστινιανῶν ἔλαβε τέλος, ἀφ' οὗ ἡ ἐξουσία αὐτῶν διετηρήθη ἐν τῇ νήσῳ πλέον τῶν διακοσίων ἐτῶν. Μετὰ τὴν ἄλωσιν οἱ Μονεῖς διεσκορπίσθησαν τῇδε κάκεισε, καὶ πολλοὶ μὲν μετεκομίσθησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἄλλοι κατέφυγον εἰς Γενούην, εἰς Ῥώμην καὶ εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ ὀλίγοι μόνον ἔμειναν ἐν Χίῳ, ἐκλέξαντες ὡς κατοικίαν των τὸ χωρίον Βολισσόν.